

Szkolenie członków
Ochotniczych Straży Pożarnych
w zakresie
bezpieczeństwa i higieny pracy
(BHP).

[STRAŻAK RATOWNIK]

kpt. inż. Michał Nowak
Specjalista ds. BHP
w KP PSP Cieszyn

TREŚĆ I SZCZEGÓŁOWY CEL KSZTAŁCENIA

Na podstawie: „*Systemu szkolenia członków ochotniczych straży pożarnych biorących bezpośredni udział w działaniach ratowniczych*”

Bezpieczeństwo i Higiena Pracy – 11h (teoria)

Realizacja treści tematów BHP odbywa się zgodnie z ramowym programem szkolenia dotyczącego instruktazu ogólnego i stanowiskowego, zawartym w Rozporządzeniu Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. Nr 180, poz. 1860).

Zagadnienia:

Istota bezpieczeństwa i higieny pracy. Podstawowe przepisy BHP zawarte w kodeksie pracy oraz innych przepisach wykonawczych. Zagrożenie wypadkowe występujące podczas ćwiczeń i akcji ratowniczych. Podstawowe zasady bezpieczeństwa podczas obsługi urządzeń ratowniczych. Postępowanie w razie wypadków i sytuacji awaryjnych.

Cele szczegółowe:

W wyniku realizacji tematu strażak ratownik OSP powinien umieć:

- Odróżnić czynniki szkodliwe i niebezpieczne dla zdrowia,
- Wymienić i omówić podstawowe zadania i obowiązki pracownika i pracodawcy,
- Zdefiniować oraz oceniać odpowiedzialność za naruszenie zasad oraz przepisów BHP.

OPINIA PRAWNA

Przedmiot opinii: Szkolenie członków OSP w zakresie przepisów o bezpieczeństwie i higienie pracy (BHP).

Niniejsza opinia wydana została w związku z treścią pisma Sekretarza Zarządu Oddziału Wojewódzkiego ZOSP RP województwa wielkopolskiego Pana Andrzeja Jankowskiego z dnia 3 grudnia 2008 r. dotyczącego wątpliwości Komisji Organizacyjnej Oddziału związanych ze szkoleniem strażaków OSP biorących bezpośredni udział w działaniach ratowniczych i szkoleniu po 31 grudnia 2008 r.

Zgodnie z art. 66 ust. 1 **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej** z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78 poz. 483 z póź. zm.) każdy ma prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Sposób realizacji tego prawa oraz obowiązki pracodawcy określa ustawa. Powstaje w związku z tym pytanie: co właściwie znaczy to pojęcie? Można przyjąć, że jest to ogół norm prawnych oraz środków badawczych, organizacyjnych i technicznych, mających na celu stworzenie pracownikowi takich warunków pracy, aby mógł on wykonywać ją w sposób produktywny, bez narażania go na nieuzasadnione ryzyko wypadku lub choroby zawodowej oraz nadmierne obciążenie fizyczne i psychiczne (Bezpieczeństwo, red. *D. Koradecka*, s. 645). [...] Sposoby zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy zostały w podstawowych zarysach uregulowane w **Kodeksie Pracy**. Zawarte w dziale X postanowienia są rozwinięciem i uszczegółowieniem określonej w art. 15 podstawowej zasady prawa pracy, a także zawartego w art. 94 pkt. 4 jednego z podstawowych obowiązków pracodawców w stosunku do pracowników. O znaczeniu, jakie ustawodawca przywiązuje do tego działu świadczy fakt, iż składa się on aż z 13 rozdziałów. Oprócz działu X, problematyki bhp dotyczą również inne części k.p., w tym w szczególności rozdział VI działu IV (odpowiedzialność porządkowa pracowników), dział V (odpowiedzialność materialna pracowników) oraz dział XIII (odpowiedzialność za wykroczenia przeciwko prawom pracownika). Problematyka zasad

bezpieczeństwa i higieny pracy jest przedmiotem wielu aktów prawa międzynarodowego i europejskiego (patrz: Wojciech Muszalski, Komentarz do kodeksu pracy, *Legalis*, 2007, tezy do działu dziesiątego k.).

Co do zasady więc przepisy BHP dotyczą tylko i wyłącznie pracowników, więc nie mają bezpośredniego zastosowania do członków OSP biorących bezpośredni udział w działaniach ratowniczych, ćwiczeniach lub w szkoleniu.

Wyjątek od powyższej zasady odnosi się do tych członków OSP, którzy biorą udział w działaniach ratowniczych lub w szkoleniu w podwójnej roli (członka OSP i jednocześnie osoby pozostającej w stosunku pracy, w ramach którego bierze udział w działaniu ratowniczym). Najczęściej będzie to dotyczyło kierowników OSP zatrudnianych przez gminy na podstawie umowy o pracę. W przypadku gdy podstawa wyjazdów dla kierowcy OSP jest umowa o pracę zawarta z gminą, na gminie ciążyą wszystkie obowiązki z zakresu przestrzegania BHP, jakie ciążyą na pracodawcy.

Fakt, że przepisy BHP, określone w kodeksie pracy i w przepisach z nim związanych nie mają wprost zastosowania do strażaków OSP nie oznacza, że nie ma żadnych unormowań dotyczących bezpiecznego udziału członków OSP w działaniach ratowniczych lub w szkoleniu.

Art. 19 ust. 1b **ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej** (tekst jednolity z dnia 22 lipca 2002 r. Dz.U. Nr 147, poz. 1229 z późn. zm.) stanowi, że bezpośredni udział w działaniach ratowniczych mogą brać członkowie ochotniczych straży pożarnych, **którzy ukończyli 18 lat i nie przekroczyli 65 lat, posiadają aktualne badania lekarskie dopuszczające do udziału w działaniach ratowniczych oraz odbyli szkolenie pożarnicze, o którym mowa w art. 28 ust. 1.** [Art.32 ust.3 pkt. 2 „Gmina ma również obowiązek: - ubezpieczenia w instytucji ubezpieczeniowej członków ochotniczej straży pożarnej i młodzieżowej drużyny pożarniczej; ubezpieczenie może być imienne lub zbiorowe niemienne] Art. 28 ust. 1 ustawy [...] wskazuje, że organizatorem szkoleń pożarniczych jest Państwowa Straż Pożarna lub gmina. Ustawodawca pozostawia tu wolne pole do ustalenia zakresu szkoleń jakie powinni odbywać członkowie OSP.

Regulacje tych zagadnień znajdujemy w dokumencie o nazwie „*Systemem szkolenia członków ochotniczych straży pożarnych biorących bezpośredni udział w działaniach ratowniczych*” zatwierdzonym przez Komendanta Głównego PSP i zaakceptowanym przez Prezesa Zarządu Głównego ZOSP RP, Warszawa 2006 r., opublikowanym m.in. na stronie internetowej ZOSP RP.

System szkoleń, którym podlegają członkowie OSP jest odrębny od szkoleń jaki przechodzą pracownicy. System szkoleń nie polega na tym, że co jakiś czas ponawiane są szkolenia na ten sam temat, lecz na tym, że szkolenie odnosi się do poszczególnych płaszczyzn (umiejętności). Odbycie szkolenia na pewnym poziomie uprawnia członka OSP do udziału w określonych rodzajach akcji ratowniczych i na określonych stanowiskach. Np. jest program szkolenia strażaków ratowników OSP z zakresu działań przeciwpowodziowych oraz ratownictwa na wodach, które celem jest przygotowanie strażaków ratowników OSP do sprawnego i bezpiecznego wykonywania zadań przeciwpowodziowych, likwidacji skutków powodzi oraz zadań ratowniczych na wodach śródlądowych i powodziowych terenach zalewowych.

Organizatorem szkoleń Ochotniczych Straży Pożarnych jest w założeniach przede wszystkim komenda powiatowa lub miejska Państwowej Straży Pożarnej oraz komenda wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej. Powiązanie szczebla powiatowego ze szkoleniem strażaków ratowników Ochotniczych Straży Pożarnych na swoim terenie ma uzasadnienie, a to z uwagi na przyszłe wspólne działania ratownicze, w czasie których od realizacji poszczególnych etapów akcji i od rzetelnego ich wykonania zależać będzie bezpieczeństwo wszystkich ratowników i oczywiście poszkodowanych.

Rozwiązanie opiera się na trzech poziomach, od szkolenia podstawowego, poprzez szkolenia specjalistyczne, a skończywszy na szkoleniach dowódczych. Na każdym z poziomów występują bloki szkoleniowe, które ułożone są w kolejności chronologicznej przez co tworzą tzw. ścieżkę szkoleniową.

Tematyka szkoleń dla strażaków ochotników zawiera w sobie między innymi zagadnienia, które są objęte zakresem szeroko pojętych przepisów BHP. Zostały inkorporowane przez zapisy „*Systemu szkolenia*

członków ochotniczych straży pożarnych biorących bezpośredni udział w działaniach ratowniczych”. Dla przykładu można podać, że w programie szkolenia strażaków ratowników OSP w ramach szkolenia uczestnik odbywa instruktaż ogólny i stanowiskowy w zakresie BHP w wymiarze 11 godzin (pkt I.4a i pkt I.8).

Twórcy programów szkoleń przewidzieli więc szkolenia dla członków OSP w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy, ale nie jako konsekwencja uregulowań kodeksu pracy, a jedynie jako wykorzystanie ich w procesie szkoleniowym członków OSP, w zakresie jakie jest to niezbędne strażakom ochotnikom.

Natomiast dość nietypowa sytuacja powstaje w przypadku kierowców OSP zatrudnionych na tym stanowisku przez gminę. Przechodzić powinni oni niejako podwójne szkolenia (raz jako pracownicy w zakresie BHP i drugi raz jako członkowie OSP w zakresie szkoleń, które obowiązują strażaków ochotników).

Godzi się również podnieść, że **rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 września 2008 r. w sprawie szczegółowych warunków bezpieczeństwa i higieny służby strażaków Państwowej Straży Pożarnej** (Dz. U. Nr 180 poz. 1115), które weszło w życie 1 stycznia 2009 r. zostało wydane na podstawie art. 29a ust. 2 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (Dz. U. z 2006 r. Nr 96, poz. 667, z późn. zm.) i dotyczy tylko i wyłącznie strażaków Państwowej Straży Pożarnej. Nie dotyczy członków OSP.

Oczywiście nic nie stoi na przeszkodzie, by rozwiązania przyjęte w rozporządzeniu były także przedmiotem szkoleń prowadzonych dla strażaków ochotników. Ale podstawa do ich wprowadzenia do programu szkoleń nie będzie rozporządzenie, ale uregulowania „*Systemu szkolenia członków ochotniczych straży pożarnych biorących bezpośredni udział w działaniach ratowniczych*”.

Krzysztof M. Miazga
advokat

PRZEPISY BHP OBOWIĄZUJĄCE KAŻDEGO STRAŻAKA PODCZAS AKCJI!

Podstawowe zasady bezpieczeństwa i higieny pracy podczas działań ratowniczo - gaśniczych.

Prowadzenie akcji ratowniczych przy jak najmniejszym narażeniu jej uczestników stanowi najtrudniejszą dziedzinę bezpieczeństwa i higieny pracy w pożarnictwie. Wieloletnie i różnorodne doświadczenia wykazały, że istnieją jednak sposoby postępowania i metody pracy, które pozwalają poważnie ograniczyć zagrożenie i zapewnić zarazem prawidłowe wykonanie zadań interwencyjnych.

Zachowanie się strażaka podczas alarmu.

Od momentu ogłoszenia alarmu do wyjazdu samochodu pożarniczego ze strażnicy (remizy), mogą się zdarzyć niebezpieczne wypadki spowodowane często zaniedbaniem lub lekceważeniem przepisów. Wielu niebezpieczeństw można uniknąć stosując poniższe zasady:

* Teren wokół strażnicy, a szczególnie przy bramach wyjazdowych, wejściach powinien być utwardzony, równy i niezatarasowany. W okresie zimowym odśnieżony i posypany piaskiem.

- * Wieczorem i w nocy strażak, który pierwszy przybył na alarm do remizy, powinien niezwłocznie włączyć oświetlenie zewnętrzne.
- * Strażak otwierający bramy wyjazdowe powinien je zabezpieczyć przed samoistnym zamknięciem.
- * Nie należy w żadnym wypadku ustawiać się przed lub za samochodem pożarniczym lub innym środkiem transportowym. Strażacy zgłaszający się alarmowo powinni zajmować swoje pozycje wzdłuż boków pojazdu pożarniczego.
- * Odzież ochronna oraz uzbrojenie osobiste (środki ochrony indywidualnej) powinny znajdować się w ustalonych miejscach, np. na wieszakach, regałach lub ułożone w kabinie załogi.
- * Pierwszą czynnością strażaka po przybyciu do strażnicy jest włożenie indywidualnych środków ochrony.
- * W garażu lub pomieszczeniu na sprzęt należy bezwzględnie przestrzegać zakazu używania ognia otwartego lub palenia tytoniu.

- * Przed zajęciem miejsca w samochodzie pożarniczym lub przystosowanym do tego celu innym pojeździe, do obowiązków strażaków, pełniących poszczególne funkcje w sekcji, należy sprawdzenie kompletności sprzętu i jego zabezpieczenie w czasie transportu.
- * Sprzęt, nieprzewidziany normatywami, nie może znajdować się w kabinie załogi.

Zajęcie miejsc w środkach transportu.

- * W żadnym wypadku nie można dopuścić do tego, aby w składzie sekcji znaleźli się członkowie młodzieżowych i kobiecych drużyn pożarniczych lub osoby przypadkowe.
- * W kabinie załogi nie może znajdować się więcej osób niż jest w niej miejsc stałych.
- * W kabinie kierowcy może znajdować się wyłącznie kierowca i dowódca sekcji.
- * Jeżeli warunki lokalowe strażnicy uniemożliwiają bezpieczne zajęcie miejsc w pojazdach, czynność tę należy wykonać poza budynkiem strażnicy, w miejscu zapewniającym bezpieczeństwo.

- * Zajęcie miejsc odbywa się w kolejności ustalonej regulaminem sekcji, w przypadku jego nieopracowania strażacy zajmujący środkowe miejsca w kabinie wsiadają jako pierwsi, a na końcu ci, którzy mają miejsca przy drzwiach.
- * Dowódca pierwszej roty odpowiedzialny jest za właściwe zachowanie się strażaków w kabinie załogi. Po stwierdzeniu normatywnej ilości strażaków w kabinie i stwierdzeniu zamknięcia drzwi, melduje dowódcy gotowość do odjazdu.
- * Jako ostatni zajmuje miejsce dowódca sekcji, który wydaje rozkaz Wyjazdu kierowcy, po upewnieniu się, że wszystkie drzwi pojazdu są zamknięte i otrzyma potwierdzenie dowódcy I roty o gotowości załogi do wyjazdu.

Zachowanie się strażaków w czasie jazdy do zdarzenia.

- * w czasie jazdy nie wolno: wskakiwać lub wyskakiwać z pojazdu
- * stać na stopniach, błotnikach lub na dachu pojazdu (zbiorniku wody)
- * otwierać drzwi kabiny

- * wychylać się przez okna kabin
- * palić tytoń
- * rozmawiać z kierowcą
- * wychylać się z luku do działka wodnego
- * opuszczać kabinę załogi bez wyraźnego rozkazu dowódcy sekcji.

Kierowca korzysta z uprawnień przysługujących pojazdom uprzywilejowanym z tym, że szybkość pojazdu powinna gwarantować pełne bezpieczeństwo ludzi i sprzętu, niedopuszczalnym jest ponaglanie kierowcy do zwiększenia prędkości jazdy, natomiast zmniejszenie jej w razie lekceważenia niebezpieczeństwa przez kierowcę jest obowiązkiem dowódcy. W drodze powrotnej, z akcji, kierowcę obowiązują wszystkie przepisy wynikające z "Prawa o ruchu drogowym".

Podstawowe zasady bezpiecznej pracy strażaków podczas akcji gaśniczej.

W czasie trwania akcji gaśniczej podstawowym zadaniem jest osiągnięcie celu taktycznego przy maksymalnie zachowanym bezpieczeństwie strażaków.

- * Stosować obuwie i sprzęt ochronny oraz wykorzystywać zasłony naturalne i sztuczne w celu zmniejszenia oddziaływania wysokiej temperatury i płomieni
- * Unikać prowadzenia linii węzowych w sposób utrudniający poruszanie się po drogach, dojściach do stanowisk gaśniczych. Pionowo prowadzone linie węzowe należy zabezpieczyć w sposób uniemożliwiający ich przemieszczanie i zsuwanie się:
  - wzdłuż ulic i dróg węże należy układać na ich skraju (przy krawężnikach, poboczu)
  - na klatkach schodowych przy ścianie klatek lub pionowo w przestrzeni pomiędzy biegami schodów
  - linia węzowa ułożona w poprzek drogi, ulicy musi być zabezpieczona mostkami przejazdowymi, a użytkownicy drogi muszą być ostrzegani o powstałym zagrożeniu (oznakowanie drogi, kierowanie ruchem)

- linię gaśniczą po drabinie należy prowadzić w środku rozstawu bocznic drabiny z jednoczesnym jej zabezpieczeniem przed zsunięciem i odciążeniem rąk prądownika
- unikać wnoszenia odcinków węży na wyższe kondygnacje, jeżeli istnieje możliwość wciągnięcia linii wężowej przy użyciu linek
- budowa i prowadzenie linii wężowych winna odbywać się na „sucho”
- połączenia odcinków węży łącznikami z nasadami i armaturą wodno - pianową należy wykonać dokładnie w sposób uniemożliwiający ich rozłączenie
- * Stojaki i klucze hydrantowe należy oznakować ukośnymi biało - czerwonymi pasami. W porze nocnej użytkowane studzienki hydrantowe należy dodatkowo oznakować pulsującym pomarańczowym światłem

Podstawowe zasady bezpiecznej pracy prądownika:

- nie wolno napełniać linii gaśniczej wodą bez wyraźnego polecenia lub sygnalizacji prądownika
- zabrania się gwałtownie zamykać i otwierać dopływ wady do linii wężowych

- zabronione jest gwałtowne zwiększanie ciśnienia wody w liniach węzowych
- podając środki gaśnicze należy pamiętać o ich właściwościach fizykochemicznych, zaletach i przeciwwskazaniach podczas gaszenia różnych materiałów palnych
- operując prądami wody należy zwracać baczną uwagę na innych uczestników akcji gaśniczej znajdujących się w ich zasięgu
- kierować prądy wody w ten sposób, aby nie dopuścić do zniszczenia lub zawalenia osłabionych przez ogień elementów konstrukcji budynku.

Wykonując zadania ratowniczo - gaśnicze na wysokości należy stosować poniższe zasady:

- prądownik powinien zabezpieczyć się za pomocą zatrzaśnika, a linię gaśniczą przy użyciu podpinki
- na drabiny, podnośniki nie wolno wchodzić bez uzbrojenia osobistego
- gdy nie występuje bezpośrednio oddziaływanie temperatury, dymu drabinę należy opierać tak, aby co najmniej trzy szczeble wystawały ponad krawędź, np. dachu, parapetu okna

○ podczas wykonywania zadań w złych warunkach atmosferycznych, w miejscach oblodzonych, mokrych i stromych należy stosować wszelkie dostępne sposoby zabezpieczeń, których podstawowym elementem powinny być szelki ratownicze

○ wszystkie przedmioty i materiały uniemożliwiające wejście, np. przez okno do pomieszczenia, należy wsuwać do jego wnętrza, zachowując szczególną ostrożność przy wybijaniu szyb.

* Każda osoba pracująca w strefie zadymionej powinna być wyposażona w sprawnie działający sprzęt oświetleniowy

* Strażacy, wykonujący zadania w pomieszczeniach zadymionych piwnic, kanałów, studni i innych o skomplikowanym układzie komunikacyjnym, powinni mieć zapewnioną gwarancję niezwłocznej pomocy

Przerwanie pracy i wyjście rot (patrolu) ze strefy gazów toksycznych, zadymienia poza decyzją dowódcy może nastąpić w szczególności, w razie:

- wystąpienia złego samopoczucia uczestników akcji
- stwierdzenia uszkodzeń izolacyjnego sprzętu ochrony dróg oddechowych
- naruszenia rezerwy tlenu lub powietrza niezbędnego na czas powrotu

Gdy sytuacja nie pozwala na zwłokę ze względu na konieczność ratowania ludzi albo możliwość gwałtownego rozprzestrzeniania się pożaru, a stężenie dymów, gazów jest nieznaczące, dopuszcza się wprowadzenie do pomieszczeń zadymionych osób niezabezpieczonych izolacyjnym sprzętem ochrony dróg oddechowych. W okolicznościach tych należy:

- oddymić i przewietrzyć pomieszczenia
- posuwać się w pozycji schylonej ku podłodze, jeśli dym unosi się ku górze

W przypadku, gdy nie udało się wyłączyć dopływu energii elektrycznej, należy przyjąć zasadę, że:

- każde urządzenie i instalacja elektryczna, w tym każdy przewód lub kabel mogą znajdować się pod napięciem
- urządzeń elektrycznych, instalacji nie wolno dotykać, usuwać, zrywać. Może to nastąpić z zachowaniem przepisów o postępowaniu z urządzeniami elektrycznymi pod napięciem.

Należy pamiętać, że niedocenienie lub lekceważenie źródeł zagrożeń, braki w taktycznym i operacyjnym wyszkoleniu, brawura obniżają efektywność działań i zmniejszają bezpieczeństwo ludzi.